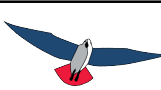
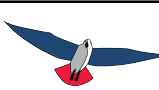
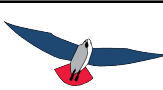
					
Samengesteld door: NVDE						
	definitief programma	definitief programma	definitief programma	definitief programma	definitief programma	definitief programma
Energieonafhankelijkheid	Geen export van ons gas; een strategische gasreserve dient alleen onze leveringszekerheid. Meer en snellere gas- en oliewinning op de Noordzee . Nieuwe winning op land en verlenging van bestaande winning indien veilig; de regio laten meeprofiteren van de baten van mijnbouw op land.	We maken we ons klaar voor een duurzame toekomst, waar we minder afhankelijk zijn van energie. Met investeringen in schone energie van eigen bodem, zoals zon en wind, maken we ons minder afhankelijk van autoritaire regimes.	We worden onafhankelijk van energie uit onvrije landen. We bouwen onze energie-afhankelijkheid van onbetrouwbare landen als Rusland zo snel mogelijk af. Meer eigen energie produceren: zowel kernergie, duurzame opwek, gas uit de Nederland (Noordzee). Als we onze eigen energievoorziening veilig en betaalbaar willen houden, dan is verduurzaming de weg. We voegen de pijlers energie-onafhankelijkheid en betaalbaarheid toe aan de Klimaat- en groeiwet.	We hebben te lang onze energievoorziening uitbesteed aan Rusland, onze cruciale productie aan China en onze veiligheid aan de Verenigde Staten. We brengen onze strategische afhankelijkheden van China in kaart en bouwen deze af. Het Nederlandse handelsbeleid moet open strategische autonomie, innovatie en verduurzaming aangeen in samenwerking met Europa. Diversificatie van toeleveranciers van kritische grondstoffen, medicijnen en andere strategische goederen, is essentieel.	Betaalbare, groene energie van eigen bodem – goed voor je portemonnee én voor het klimaat. D66 kiest voor een EU die onze economie helpt vergroenen, die mensen meer grip geeft op hun leven en die als boegbeeld van de democratie sterk staat in een instabiele wereld. Europa moet strategisch slimmer en onafhankelijker worden. Met groen Europees industriebeleid produceren en innoveren we zelf meer in cruciale sectoren, zoals in microchips en kritieke grondstoffen. EU sluit alleen handelsakkoorden met landen die het Klimaatakkoord van Parijs hebben ondertekend. Inzetten voor uitbreiding handelsverdrag voor groene goederen. Maken ons strategisch onafhankelijk van autocratische	Onze energie- en grondstoffenvoorziening maken we onafhankelijk van autoritaire regimes. We bouwen een robuust energiesysteem op met Europese partners, gericht op democratische zeggenschap en duurzaamheid. Strategische autonomie versterken, geen steun zonder zeggenschap. Om vrij te zijn van dictatoriale regimes en minder vatbaar te zijn voor handelsoorlogen moeten we onafhankelijke industrie hebben voor producten en diensten waar we als land niet zonder kunnen. Onze industrie en medicijn- en voedselproductie zijn onmisbaar.
Betaalbare energie voor iedereen	Geen miljardenverspilling aan klimaatbeleid, maar een betaalbare energierekening. Btw op energie omlaag van 21 naar 9%. Het ministerie van Klimaat en Groene Groei wordt het ministerie van Betaalbare Energie.	Onze strijd voor een groene toekomst voeren we echt samen, zodat iedereen mee kan komen. Dus isoleren we tochtige huurwoningen, kiezen we voor toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer en een lagere energierekening. We verlagen de nettarieven, en helpen mensen met het isoleren van hun woning en het plaatsen van zonnepanelen zodat de energierekening daalt.	We verlagen de energiebelasting en de hoge elektriciteitskosten. Om energiekosten te kopen te dempen, wil de VVD slimmer inkopen, betere regels en lagere belastingen en de IKC verlengen. Er moet wetgeving komen om een eerlijke terugleververgoeding te regelen na de afschaffing van de salderingsregeling in 2027. De kosten van uitbreiding van het elektriciteitsnet verdelen we over verschillende generaties.	Om te zorgen dat ook minder draagkrachten in ons land in een goed geïsoleerd huis kunnen wonen gaan we door met de verduurzamingsafspraken, zoals gemaakt in de nationale prestatieafspraken met woningcorporaties. Bij het maken van energiebeleid moet de impact van maatregelen op lagere inkomens daarom altijd worden meegenomen.	We maken het makkelijker voor mensen om duurzamer te leven, zonder extra maandoelen. Mensen kunnen bijvoorbeeld hun huis isoleren of gaan rijden in een elektrische auto zonder dat dit elke maand extra geld kost. De lening hiervoor wordt afbetaald uit de lagere energiekosten. De energiebelasting wordt gesaldeerd om stapelen van energiebelasting te voorkomen; en daarmee gereguleerd gebruik van thuisbatterijen en vehicle-to-grid te stimuleren. Voor de vele mensen voor wie de rekening nu al onbetaalbaar is, maakt D66 het Noodfonds Energie structureel en het budget groter. We verlagen de elektriciteitsrekening van huishoudens. Zo houden mensen meer geld over en worden ze aangemoedigd minder gas te gebruiken. Schuiven een deel van de verduurzamingskosten naar de toekomst, zodat bedrijven en huishoudens nu niet alles dragen voor investeringen die nu later	Iedereen heeft recht op een warm huis en een lage energierekening. De SP nationaliseert de energievoorziening en maakt ze daarmee weer betaalbaar én duurzaam, met publieke zeggenschap en solidariteit als uitgangspunt. Want de energietransitie lukt alleen als die eerlijk is en als iedereen mee kan doen. Energiebedrijven komen weer in publieke of lokale handen, zodat we de kosten kunnen verlagen, de investeringen in schone energie sturen en verspilling tegengaan. Winst wordt niet langer uitgekeerd aan aandeelhouders, maar teruggegeven aan mensen. Zo werken we aan een beter klimaat en lagere rekeningen voor mensen. We gaan de prijzen van basisproducten, zoals gezond eten, medicijnen, energie en internet, controleren, reguleren en blokkeren. In goede samenwerking met de verkopers als het kan, of met overheidsingrijpen als het moet.
Groene economie		We kiezen voor een groene en eerlijke economie waarin meerproducten in Europa worden gemaakt. Keuzes maken met groene industriepolitiek: We maken van Nederland een koploper in duurzame economie. Wij kiezen voor bedrijven die toekomst hebben in Nederland. Daarom helpen we bedrijven die passen in de schone en eerlijke economie van de toekomst, samen met Europese bondgenoten. Zo maken we Nederland en de EU wereldleider in schone economie.	De toekomst van economische groei is duurzaam. Een schone economie is circulair. We willen Nederlandse top-onderzoeksinstituten beter in stelling brengen om innovatie aan te jagen. Wij zien grote kansen op het gebied van onder andere technologieën als groene chemie, waterstof, synthetische brandstoffen, groen gasproductie, efficiëntere CO ₂ -vrije opslag en flexibiliteit, negatieve emissies en kleine modulaire kernreactoren.	We ontwikkelen een lange termijnstrategie om groene industrie naar Nederland te halen en te behouden. Er komt een gezamenlijke strategische investeringsagenda, waarin heel gericht en in samenhang met bedrijven en kennisclusters aan missies en sleuteltechnologieën voor klimaatverandering en transitie wordt gewerkt.	Europa moet strategisch slimmer en onafhankelijker worden. Met groen Europees industriebeleid produceren en innoveren we zelf meer in cruciale sectoren, zoals in microchips en kritieke grondstoffen. Bereiken een volledig circulaire economie met stevige wetgeving, slimme investeringen en actieve regie: scherpe productnormen aan, verplichten producenten tot hergebruik en sturen als overheid op het sluiten van kringlopen. D66 wil tien nieuwe steden bouwen, vooral bij bestaande steden of kernen en bij grote ov-knooppunten. Technologie zoals datacenters moeten klimaatneutraal en met respect voor natuur en milieu worden ontwikkeld. D66 kiest voor slimme investeringen die ons sterker, schoner en onafhankelijker maken. We willen een Nationale Investeringsbank voor grote transitie. Invoeren van een wettelijke maatschappelijke zorgplicht voor (bestuurders van) grote bedrijven.	Daarmee halen we de klimaatdoelen en zorgen we voor bestaanszekerheid voor mensen.
Klimaat- en energiedoelstellingen/-ambities	Terugtrekken uit het VN-Klimaatakkoord van Parijs. Klimaatwet intrekken Klimaatfonds schrappen. Klimaatberaad wordt opgedoekt.	We zetten alle zeilen bij om te zorgen dat Nederland in 2040 klimaatneutraal is. Om dat te bereiken streven we naar 65% CO ₂ -reductie in 2030. In 2035 zijn al onze elektriciteitsbronnen klimaatneutraal, en in 2040 ook onze energiebronnen én industrie. Ook in Europa is dit onze inzet. Nederland onderschrijft het belang van een non-proliferatie verdrag voor fossiele brandstoffen en spant zich in om een dergelijk internationaal verdrag te verwezenlijken.	We zorgen ervoor dat Nederland, net als andere landen, voldoet aan haar EU verplichtingen op klimaat- en energiegebied. We blijven bijdragen aan de Europese doelstelling van 55% CO ₂ -reductie in 2030 en klimaatneutraliteit in 2050. We passen de Klimaatwet aan naar Klimaat- en groeiwet en voegen de pijlers energie-onafhankelijkheid en betaalbaarheid toe.	Wij blijven ons in Europees verband stevig inzetten voor het streven naar een verlaging van de uitstoot van broeikasgassen en klimaatneutraliteit in 2050. Met oog voor uitvoerbaarheid van wetgeving en concurrentievermogen. We blijven ons committeren aan het Klimaatakkoord van Parijs en als Nederland ons eerlijke aandeel daarin leveren. Europees ambitieus klimaatbeleid en groene industriepolitiek. Kiezen voor nationale doelen voor uitstoot van broeikasgassen in de niet ETS-sectoren en een Europees doel voor uitstoot in alle ETS sectoren. In principe geen Nederlandse kop op Europese regels.	D66 brengt Nederland terug op koers voor de klimaatdoelen van 2030, 2040 en 2050. In 2030 is er 55% minder uitstoot van broeikasgassen, in 2040 is dat 90%, en in 2050 is Nederland klimaatneutraal. Dit leggen we vast in de Klimaatwet. D66 blijft streven naar klimaatneutraliteit in 2040. Zorgen dat het Caribisch deel van het Koninkrijk klimaatneutraal wordt: investeren in zonne-energie, batterijopslag en netverzaring. Openbare instellingen lopen hierin voorop. Koppelen klimaatbeleid aan bestaanszekerheid en betaalbaarheid.	Natuurlijk staan we volledig achter de klimaatdoelen, maar we willen verder gaan. Ons doel is daarom om in 2040 een klimaatneutrale én klimaatrechtvaardige samenleving te realiseren. Nu de wereld al over de grens van 1,5 grad celsius opwarming is gegaan, moeten we alles op alles zetten om de doelen weer binnen bereik te brengen.
						JA21 vindt de huidige klimaatdoelstellingen vaak onrealistisch en deze leveren twijfelachtig resultaat op. Daarom kiezen voor een nuchtere en realistische koers. In plaats van eenzijdig te proberen het wereldwijde klimaat te sturen, zetten wij in op klimaatadaptatie. Dat betekent gerichte investeringen in waterbeheer en dijken, een energievoorziening die betaalbaar en betrouwbaar is, en technologische innovaties die Nederland weerbaar maken.

							
Samengesteld door: NVDE							
SECTOREN							
ENERGIEOPWEKKING							
Elektriciteitssector		Elektriciteit uit zon en wind wordt het motorblok van ons toekomstig energiesysteem en we bouwen de gaswinning op land en zee versneld af. We slaan energie op voor wanneer het even niet waait of de zon niet schijnt, bijvoorbeeld met behulp van batterijen. Gascentrales die draaien op groene waterstof zijn de achtervang voor langere periodes zonder wind of zon. We stimuleren coöperatief eigendom en beheer van nieuwe duurzame energiebronnen. De overheid stuurt actief op een eerlijk en duurzaam energiesysteem en onderzoekt waar energie in publieke handen moet komen.	Investeren in de energietransitie. Zo wordt Nederland klaar voor de toekomst. We willen met bedrijven een nieuw energieakkoord sluiten.	Bij de energietransitie hebben we niet de luxe opties uit te sluiten. We investeren in een goede mix van kernenergie, windenergie, zonne-energie, waterstof, groen gas, duurzame biomassa, aardwarmte en schone brandstoffen. We dragen zorg voor voldoende CO ₂ -vrij regelbaar vermogen (bijvoorbeeld kleine kerncentrales) om leveringszekerheid ook op de langere termijn te borgen. We stimuleren de ombouw van bestaande gascentrales en benutten locaties van kolencentrales voor andere vormen van schone energie.	Slimme mix van zon, wind, groene waterstof en andere bronnen. We stoppen stap voor stap met de inzet van biomassa voor elektriciteit. Voor versnelde procedures voor vergunningen en opleiding van personeel is het Nationaal Plan Energiesysteem leidend. Rijk coördineert energietransitie, maar uitvoering ligt bij sectorale 'klimaatvelden 2.0' met provincies, netbeheerders in industriecusters.	Voor een toekomst waarin energie schoon, betaalbaar en betrouwbaar is, kiezen wij voor echte oplossingen die nú werken. Door vol in te zetten op zon, wind, groene waterstof en een sterk elektriciteitsnet bouwen we aan een duurzame energievoorziening voor iedereen. Zo zorgen we dat Nederland klaar is voor morgen én sterker wordt vandaag.	JA21 wil naar een energiesysteem dat werkt, met betaalbaarheid en betrouwbaarheid voorop. Wij kiezen daarom voor kernenergie, strategisch omgaan met fossiele brandstoffen en betaalbaarheid.
Subsidies (SDE++)	SDE++ en andere klimaatsubsidies schrappen.			We investeren in een goede mix van kernenergie, windenergie, zonne-energie, waterstof, groen gas, duurzame biomassa, aardwarmte en schone brandstoffen.	We stimuleren belangrijke technologieën met subsidies en inkoop van de overheid. Blijven ondernemers helpen met verduurzamen: voor mkb regelingen als de Energie-investeringsaftrek (EIA) en Versnelde klimaatinvesteringen industrie (VEKI). Rijk vormt samen met provincies per regio een investeringsfonds van waaruit de verduurzaming van bedrijventerreinen in de regio's kan worden ondersteund.	JA21 wil drastische afbouw van subsidies die markten verstoren en innovatie belemmeren. Er komt een einde aan het sturen van de economie vanuit de overheid.	
Wind op zee (WoZ)	Geen enkele nieuwe windturbine er meer bij.	De Noordzee biedt unieke kansen voor betaalbare windenergie. Daarom versnellen we de aanleg van windmolenparken op zee om de industrie te laten elektrificeren. Ook sluit de overheid een Noordzeepact met wind- en waterstofproducenten, industriële afnemers en netbeheerders, met langjarige verbintenissen die zekerheid bieden. De overheid neemt een deel van de financiële risico's op zich maar deelt ook mee in de winst.	Fors investeren in windenergie op zee	Nieuwe windparken op zee zijn nodig. Afspraken over het gezamenlijk met buurlanden dragen van de kosten van het net (op zee) zijn een belangrijke voorwaarde voor de verdere uitrol van wind op zee. Windmolens op zee worden natuurversterkend gebouwd met oog voor de visserij.	We investeren uitgebreid in wind	We investeren in windparken op zee als onmisbare bron voor een duurzame energievoorziening. Daarbij geldt: bescherming van natuur en biodiversiteit is net zo belangrijk als de klimaat opgave. Windparken worden natuurinclusief ontworpen en aangelegd, zodat ze niet alleen schade voorkomen, maar juist nieuwe habitats kunnen vormen voor zeeleven. Er komt altijd een toets op de ecologische effecten en er wordt niet gebouwd in kwetsbare natuurgebieden.	
Regionale Energiestrategieën (RES)					Passen wetgeving aan om collectieve opwekking van energie te vergemakkelijken. Energie delen binnen buurten en het gebruik van wijkbatterijen wordt actief ondersteund. Introduceren kwaliteitsbudget om projecten in te passen in de leefomgeving. Participatie via energiecoöperaties wordt fiscaal aantrekkelijk gemaakt.		
Wind op land	Windturbines waar omwonenden last van hebben en/of ziek van worden, worden afgebroken.	Elektriciteit uit zon en wind wordt het motorblok van ons toekomstig energiesysteem		Windmolens op land moeten zorgvuldig, met oog op het beperken van overlast voor omwonenden en met respect voor het landschap, worden ingepast.	Wind op land blijft noodzakelijk, met duidelijke normen tegen overlast. Inwoners krijgen een aandeel in lokale energieprojecten.	Wind op land blijft een belangrijke pijler van de energietransitie, maar alleen waar er lokaal draagvlak is. We betrekken omwonenden vanaf het begin, garanderen publieke regie en maken (mede-)eigenaarschap van windparken mogelijk. Zo zorgen we dat mensen in de omgeving profiteren van lagere energiekosten of opbrengsten, zonder schade aan gezondheid of natuur.	Strenge afstandsnormen (10x masthoogte) voor windturbines op land, om schadelijke gezondheidseffecten voor omwonenden te voorkomen.
Zon op land en dak	Geen nieuwe zonneparken.	Elektriciteit uit zon en wind wordt het motorblok van ons toekomstig energiesysteem	Fors investeren in zonne-energie. Er moet wetgeving komen om een eerlijke terugleververgoeding te regelen na de afschaffing van de salderingsregeling in 2027. Particuliere bezitters van zonnepanelen mogen niet gestraft worden met kosten voor de door hen teruggeleverde stroom	We zetten in op zonnepanelen op daken, parkeerplaatsen en bedrijventerreinen, zodat landbouw- en natuurgebieden behouden blijven voor voedsel en natuur. Voor innovatieve projecten die duurzame energie combineren met een goede landschappelijke inpassing bieden we ruimte. Wij willen stabiel en duidelijk (financieel) beleid om de verantwoordelijkheid van inwoners en ondernemers te ondersteunen in adaptatie en transitie, bijvoorbeeld als het gaat om isolatie, zonnepanelen, warmtepompen en eventuele nieuwe technieken.	We investeren uitgebreid in windmolens op zee en in zonnepanelen op daken, bedrijventerreinen en restgronden zoals bermen. Inwoners krijgen een aandeel in lokale energieprojecten (minstens 15%) en maken het makkelijker om via coöperaties of participatiefondsen mee te doen vanaf een laag bedrag. Lokale energie-initiatieven krijgen voorrang bij netaansluitingen, toegang tot kennis en geld en hulp van de overheid. Iedereen kan meedoen met zonne-energie, of je nu wel of geen eigen dak hebt dat daar geschikt voor is. We zorgen voor manieren om zonnepanelen te huren. En we helpen energiecoöperaties die bijvoorbeeld buurtbatterijen of zonneweides willen opzetten	Wij verlagen de energierekening van huishoudens door zonnepanelen op alle geschikte daken te leggen. Dit moet publiek gefinancierd en georganiseerd worden. Het voordeel moet bij mensen zelf en de burens terecht komen. Zo wekken we bijna alle stroom die huishoudens gebruiken op via eigen daken, en krijgt iedereen toegang tot goedkope stroom. Daarnaast moeten huishoudens die zelf zonnepanelen hebben laten leggen hiervoor beloofd worden en zeker niet gestraft met zaken als terugleverboetes en verlies van de salderingsregeling zonder goed alternatief.	

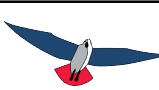
							
Samengesteld door: NVDE							
Kernenergie	Nieuwe kerncentrales bijbouwen, ook kleine modulaire reactoren; inzet op thorium.	Geen publiek geld voor kerncentrales. Kernenergie is een te dure technologie, die moeilijk inpasbaar is, onnodig om de klimaatdoelen te halen, en een afvalprobleem creëert waarmee komende generaties worden opgezadeld. In 2035 zijn al onze elektriciteitsbronnen klimaatneutraal, waarbij wind en zon het motorblok zijn. Aangevuld met batterijen en opslag. De nu voor kerncentrales gereserveerde 14 miljard euro gebruiken we daarom om huishoudens, bedrijven en boeren te helpen met verduurzamingsmaatregelen die wel snel en zeker effect hebben.	Kernenergie noodzakelijk onderdeel van energiesysteem. We versnellen de bouw van kerncentrales. Overheid gaat met eigen investeringen en partnerschappen bijdragen. Met de regio waar nieuwe kerncentrales worden gebouwd, wordt een Rijk-Regio pakket gesloten. Ook bezien of het Rijk aandelen in kerncentrale Borssele kan overnemen van huidige aandeelhouders. En streven naar SMRs (1e voor 2035).	We gaan door met de ontwikkeling van twee nieuwe kerncentrales. De bouw vindt zorgvuldig en in goed overleg met de omgeving plaats. We onderzoeken en stimuleren de ontwikkeling van kleine, modulaire kernreactoren (SMR's) en houden de kosten beheersbaar door in Europa de krachten te bundelen met andere geïnteresseerde landen.	Voor een stabiel energiesysteem zonder CO2-uitstoot blijven we openstaan voor kernenergie. Doorgaan met voorbereidingen twee nieuwe centrales: met veel aandacht voor omgeving, ontmanteling aan eind levensduur, en voor eindberging van nucleair afval. Zorgen voor transparantie van vereiste subsidiering van kerncentrales en geven financiële steun en garanties voor en tijdens de exploitatie. Verdelen die kosten over alle energiegebruikers en beperken de verstoringe werking van deze kernstroom op de activiteiten van andere duurzame stroomaanbieders. Overheid moet tegen een redelijke vergoeding van restwaarde over kunnen gaan tot sluiting van deze centrales, wanneer ze een schoner en goedkoper duurzaam energiesysteem kan en wil inzetten. Blijven ontwikkeling van nieuwe technieken, zoals thoriumreactoren en SMRs stimuleren.	Geen kernenergie. Nieuwe kerncentrales zijn extreem duur, bouwrijden lopen altijd uit en leveren gas over tientallen jaren stroom. Bovendien blijven we met kernafval zitten en blijven we afhankelijk van landen die ons de benodigde grondstoffen leveren.	Kernenergie is voor JA21 de toekomst. Het is duurzaam en biedt zekerheid, creëert banen en zorgt voor innovatie. JA21 wil: 1) Een groot nationaal kernenergieoffensief; 2) Tenminste 20 GW aan nieuwe kerncentrales in komende 25 jaar; 3) Zsm beginnen met gefaseerde bouw van vier kerncentrales; 4) Meerdere SMR's voor 2035; 5) Langetermijn garanties bieden; 6) Investeren in thoriumtechnologie en methoden voor het gebruik van kernafval; 7) Een staatssecretaris voor kernenergie aanstellen.
Groen gas			Fors investeren in groen gas. Nieuwe woningen kunnen, waar dat doelmatig is, ook in de toekomst worden aangesloten op gas, met nadruk op het gebruik van lokaal geproduceerd groen gas	Groen gas is een duurzaam alternatief voor aardgas. We investeren in projecten van onder andere mestvergisters en strippers die stikstof uit mest halen. Hiermee kunnen veehouders tussen de 50% en 70% stikstofuitstoot reduceren. . Van het digestaat maken we organische en minerale meststoffen en we passen de regelgeving aan zodat deze kunstmest kunnen vervangen.	Houtige biomassa voor elektriciteit afbouwen. Laten alleen toepassing toe waarvoor (nog) geen duurzaam alternatief bestaat (bijv. grondstof in chemie of reststroom in industrie).	Mestvergisting en andere mislukte technologische trucs worden gestopt.	
Waterstof		Gascentrales die draaien op groene waterstof zijn de achtervang voor langere periodes zonder wind of zon. De overheid sluit een Noordzeepact met wind- en waterstofproducenten, industriële afnemers en netbeheerders, met langjarige verbintenissen die zekerheid bieden.	Fors investeren in waterstof.	We zetten in op de versnelling van een duurzame waterstofeconomie. We investeren in een goede mix van kernenergie, windenergie, zonneenergie, waterstof, groen gas, duurzame biomassa, aardwarmte en schone brandstoffen. Samen met Europa investeren we in logistieke e-corridors met waterstof- en batterijtrucks, gekoppeld aan havens en economische regio's aan Ten-T corridors.	Stimuleren groene waterstofproductie. Vooral voor sectoren waar elektrificatie niet volstaat, zoals zwaar transport en industrie. Ondersteunen bouw Europees verbonden waterstofnetwerk, stimuleren waterstofprojecten in havengebieden en zorgen dat productie kan opschalen zodra er genoeg groene energie is.	De overheid pakt de regie in de aanleg van waterstofinfrastructuur, zoals ze dat vroeger deed met elektriciteit en gas. We zetten in op groene waterstof als oplossing voor sectoren die geen mogelijkheden hebben om volledig te elektrificeren, zoals delen van de zware industrie.	
Duurzame warmte (agathermie, zonthermie, geothermie, etc.)			Fors investeren in geothermie. We bekijken hoe Nederlandse afvalverwerkingsinstallaties op duurzame en rendabele wijze afval kunnen verwerken zodat meer inwoners duurzame warmte of stroom krijgen. We kijken daarvoor wat de importheffing op buitenlands afval hierin betekent.	We investeren in een goede mix van kernenergie, windenergie, zonne-energie, waterstof, groen gas, duurzame biomassa, aardwarmte en schone brandstoffen.	Slimme mix van zon, wind, groene waterstof en andere bronnen.	Wij investeren in aardwarmte. Geen biomassa. We stoppen met houtgestookte biomassacentrales. Die zorgen voor vieze lucht, gezondheidsschade bij omwonenden en extra CO2-uitstoot. Dat is slecht voor mens en klimaat. Wij kiezen voor schone energie en niet voor het verbranden van bomen. Biobrandstoffen uit écht afval kunnen hooguit tijdelijk een alternatief zijn, maar alleen als ze geen luchtvervuiling veroorzaken	
Soepele besluitvorming en vergunningverlening		We komen met een Energieversnellingswet, die regelt dat vergunningen voor kritieke energieinfrastructuur, zoals voor verdeelstations en extra stroomkabels, eerder kunnen worden afgegeven.	Doorlooptijden aanzienlijk versnellen (voor energie-infra): aanwijzen van versnellingsgebieden en snijden in vergunningsprocedures (zoals beroeps- en bezwaarprocedures). En afspraken over doorlooptijden van ruimtelijke processen en beroepsprocedures. Wijzen projecten aan die prioriteit krijgen (zoals waterstofbackbone, DRC of Aramis)	Met een Wet vitale infrastructuur zorgen we ervoor dat (energie)infrastructuurprojecten van nationaal belang versneld gerealiseerd kunnen worden door andere regelingen tijdelijk en selectief buiten werking te stellen.Minder regels (scherpe reductie van zeker 20%), betere regelgeving (duidelijker, eenduidiger en doelgericht) en efficiëntere verantwoording en rapportages. We vereenvoudigen en versnellen het vergunningsproces van elektriciteitsprojecten drastisch met onder andere versnelde beroepsprocedures en meer vergunningsvrije ruimte.	Procedures voor vergunningen moeten korter en efficiënter worden. We zorgen voor toegankelijke subsidies, zekerheid voor investeringen en snellere procedures voor beroep en bezwaar. D66 wil betere regels en normen om de bodem, lucht, het water en biodiversiteit te beschermen. Regels die goed werken en publieke waarden beschermen, houden we. Regels die hoge lasten met zich meebrengen en niet goed werken, schaffen we af.	We voeren een groot structureel investeringsplan door. Dit investeringsplan versnelt procedures en de bouw van woningen, de energievoorziening, het spoor en de drinkwatervoorziening, waarmee structureel de toekomstige economie van het moderne Nederland wordt versterkt. Het biedt duidelijkheid aan werknemers en bedrijven, zorgt voor een overgang naar een duurzame schone productie voor ons klimaat, met oog voor regionale werkgelegenheid en draagvlak.	Vergunningsprocedures versnellen voor onder andere stikstof en aansluitingen op het energienet. Door hier bij voorrang te geven aan strategische sectoren zoals defensie maken we onze industrie toekomstbestendig.

							
Samengesteld door: NVDE							
Stikstof	Rekenkundige ondergrens voor stikstof ophogen. Kritische depositiewaarden uit de wet.	Een einde aan het stikstofslot. Ons land mag niet langer stilstaan door te hoge stikstofuitstoot. We nemen maatregelen zodat de woningbouw weer vlot getrokken wordt.	Zorgen voor concrete, generieke stikstofreductie. We gaan per sector sturen op emissies zodat alle sectoren evenredig bijdragen. KDW-doelen vervangen door sectorgebonden emissieplafonds, incl wettelijke tussendoelen en evaluatiemomenten, die per sector leiden tot significante geborgde emissiereducties en waarbij de gerealiseerde emissiereductie correct wordt vastgelegd. Daarnaast gebiedsgerichte aanpak voor gebieden waar problematiek het zwaarst is, onder meer met ruimtelijke ordeningsinstrumentarium, ondersteuning van nieuwe verlenmodellen, vrijwillige regelingen en gerichte inzet van middelen voor agrarisch natuurbeheer. We willen per sector kijken of een hogere drempelwaarde mogelijk is: om te beginnen voor de bouw, die slechts tijdelijk een geringe uitstoot veroorzaakt.	We passen wetgeving aan zodat energieprojecten die uiteindelijk leiden tot minder stikstofuitstoot niet stil komen te liggen. Een geborgde pakket maatregelen leidt tot het kunnen toepassen van een hogere rekenkundige ondergrens, gesteund door de wetenschap, zodat vergunningen kunnen worden verleend voor onder andere bouwprojecten, de aanpak van netcongestie en stikstof verlagende innovaties.	D66 blijft geïmmiteerd aan halvering van de stikstofuitstoot in 2030. D66 wil snelle vermindering van de stikstofuitstoot, op basis van een plan met duidelijke doelen, die niet vrijblijvend zijn en die juridisch vastliggen.	Stikstofreductie is geen keuze meer, maar noodzaak voor onze natuur, onze gezondheid én voor het voortbestaan van de landbouw. De SP maakt die omslag rechtvaardig: niet minder boeren, maar minder dieren en meer grip op hoe we zorgen voor onze grond, ons voedsel en ons land.	JA21 wil steun uitspreken voor schrappen KDW en invoeren van rekenkundige ondergrens van 1 mol. Afzien van generieke maatregelen en inzetten op regionale maatwerkafspraken rondom de meest kwetsbare natuurgebieden. Doelstelling. Voldoende financiële middelen voor vrijwillige extensivering- en beëindigingsregelingen.
overige (beleid): o.o. fossiel	Onze moderne, schone kolen- en gascentrales openhouden.	Gascentrales die draaien op groene waterstof zijn de achtervang voor langere periodes zonder wind of zon. Banken, verzekeraars en pensioenfondsen mogen niet langer investeren in fossiele bedrijven of in nieuwe fossiele projecten	Gaswinning uit eigen bodem gaat door: uit kleine velden op land en op de Noordzee.	Afbouwen en ombouwen van fossiele infrastructuur: bedrijven verplicht hier reserveringen voor te treffen. Vernieuwende en duurzame initiatieven krijgen maatwerkondersteuning, inclusief prefinanciering en opschaling. Geen vergunningen meer voor gaswinning onder de Waddenzee, ook niet bij Ternaard. Gaswinning onder de Noordzee bouwen we zsm af en beëindigen we uiterlijk voor 2040, gas uit kleine velden op land volledig afbouwen en niet uitbreiden. Zo snel mogelijk stoppen met het importeren van gas, waaronder LNG, van landen met autoritaire leiders. Moderne gascentrales zo lang mogelijk open als nodig, in verband met de borging van de leveringszekerheid van elektriciteit.	Stop op olie- en gasprojecten. We verlenen geen vergunningen meer voor olie- en gasprojecten en bouwen onze huidige olie- en gasproductie zsm af. De SP staat gaswinning onder de Noordzee en de Waddenzee niet toe. De gaswinning in Groningen is gestopt, maar in tientallen andere dorpen en regio's wordt nog altijd gas uit de bodem gehaald. In kleine gasvelden door het hele land, onder weilanden, natuurgebieden en woonwijken, gaat de winning gewoon door. Wij maken daar een einde aan.	JA21 wil kolen- en aardgascentrales niet sluiten. Aardgas blijven gebruiken en doelstellingen aardgasvrij in 2050 loslaten. In Groningen mag aardgas op een verantwoorde manier gewonnen (blijven) worden en we intensiveren de gaswinning in de Noordzee.	

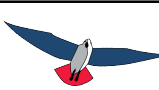
							
Samengesteld door: NVDE							
ENERGIESYSTEEM							
Verzwaren		We investeren fors in het uitbreiden van het elektriciteitsnet. Met snellere uitbreiding van het elektriciteitsnet zijn we eerder onafhankelijk van fossiele subsidies. We komen met een Energie-versnellingswet, die regelt dat vergunningen voor kritieke energie-infrastructuur, zoals voor verdeelstations en extra stroomkabels, eerder kunnen worden afgegeven. Ook krijgt de aanleg van deze infrastructuur voorrang als er door de beperkte stikstofruimte keuzes gemaakt moeten worden welke activiteiten mogelijk zijn. Daarnaast gaan we slimmer gebruik maken van het elektriciteitsnet.	We zetten de ingeslagen versnellingsaanpak met de grootste prioriteit door. Bijv. door onderzoekslasten te beperken, aanleg van elektriciteitsinfra wettelijk te beschermen en de gedooglichtsprocedure te versnellen en uit te breiden. Voor onze energie-onafhankelijkheid en economische groei breiden we het elektriciteitsnet fors uit. We verdelen de kosten daarvoor eerlijk over de verschillende generaties die profiteren van de investeringen	De problemen op het stroomnetwerk pakken we versneld aan, zodat bedrijven weer kunnen uitbreiden. En spreiden de rekening van investeringen in het elektriciteitsnet over generaties. Verdelen de kosten van uitbreiding elektriciteitsnet eerlijk over generaties, bijvoorbeeld door amortisatie.	We geven de grootste prioriteit aan de verzwaring van het elektriciteitsnet. Netbeheerder mogen sneller investeren. De geschatte totale vraag na een geslaagde transitie is leiden voor onze investering in het aanbod en opslagcapaciteit. Onze gezamenlijke groene en digitale toekomst vraagt om gerichte investeringen in publieke goederen, zoals eigen digitale technologie, infrastructuur en elektriciteitsnetten. D66 wil jaarlijks €750 tot €800 miljard euro extra aan Europese investeringen. Nederland neemt het voortouw voor een sterk Europees energiesysteem. We willen samen met andere landen stroomnetwerken delen en energieopslag organiseren. Ook werken we samen aan wind op zee, groene waterstof en betrouwbare netwerken onder de Noordzee.	We investeren fors in uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet, zodat nieuwe windparken, zonnepanelen en laadpalen kunnen worden aangesloten. Netbeheerders krijgen hiervoor publieke steun en duidelijke regie.	Met prioriteit inzetten op uitbreiding en versterking van het elektriciteitsnet.
Stimuleer flexibel gebruik	Ooit hadden we het beste elektriciteitsnet ter wereld. Nu staat het op instorten. Wärmepompen, zonnepanelen, windturbines, laadpalen – het elektriciteitsnet kan al die gekkigheid helemaal niet aan.	Bijvoorbeeld door bedrijven en huishoudens te stimuleren om buiten de spits stroom te gebruiken, oplossingen als batterijen en elektrolyse te ondersteunen, en de lokale energievraag beter af te stemmen met het lokale aanbod uit zon en wind.	FGU regio aanwijzen als innovatiegebied aanwijzen om netcongestie op onorthodoxe manieren aan te pakken, zonder extra gebruik van het net. We gaan bedrijven helpen met het flexibiliseren van hun stroomvraag en maken het voor hen makkelijker om energie en netcapaciteit te delen. Hierbij spelen energyhubs cruciale rol. Bedrijven sneller duidelijkheid geven over wanneer zij kunnen worden aangesloten op het net.	We benutten de kansen voor flexibiliteit en energieopslag optimaal. Ook willen we meer aansturing op lokale afstemming in opwek en gebruik. We maken de ontwikkeling van grensoverschrijdende energie-infrastructuren makkelijker. Bij duurzame opwekking over de grens kan er veel meer gebruikgemaakt worden van gunstige lokale factoren. We stimuleren flexibele contracten en "energyhubs" op bedrijventerreinen en initiatieven van energiecoöperaties, gemeenten en provincies op het gebied van duurzame mobiliteit en lokale opwek, gebruik en opslag van energie	Afspraken maken met grootverbruikers over flexibel elektriciteitsgebruik, en stimuleren gebruik van slimme meters, dynamische tarieven en dynamische energiecontracten in huishoudens. Investeren in innovaties op het gebied van energiemangement.	Netcongestie oplossen door inzet kernenergie: kernenergie is minder belastend voor het energienet.	
Opslag		We slaan energie op voor wanneer het even niet waait of de zon niet schijnt, bijvoorbeeld met behulp van batterijen. Nieuwe woonwijken krijgen een eigen wijk- of buurtbatterij.	Opslag speelt ook een belangrijke rol in het vergroten van onze onafhankelijkheid. We zetten hier dan ook op in, bijvoorbeeld door de batterijfunctie van valmeren te onderzoeken.	We benutten de kansen voor flexibiliteit en energieopslag optimaal.	We willen samen met andere landen stroomnetwerken delen en energieopslag organiseren. Stimuleren batterijopslag en warmteopslag. Meer centrale- en decentrale opslag van elektriciteit met batterijen en smart-grid toepassingen, om vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen en net te stabiliseren.	We investeren in energieopslag met batterijen om momenten zonder zon en wind te overbruggen. Met buurtbatterijen bouwen we collectief aan een robuust energiesysteem dat altijd beschikbaar is wanneer je het nodig hebt. Zo zorgen we voor betaalbare, betrouwbare en schone energie voor iedereen.	Werk maken van opslagmogelijkheden.

							
Samengesteld door: NVDE							
INDUSTRIE <i>Nederlands beleid</i>		Met goedkope energie houden we de energierekening betaalbaar en maken we onze industrie competitiever en duurzamer. Grote vervuulende bedrijven gaan eerlijk belasting betalen over vervuulende uitstoot. We bouwen fossiele subsidies zo snel mogelijk af, zoveel mogelijk in Europees verband, maar met de afbouw van Nederlandse fossiele subsidies wachten we niet op Europa. Wij kiezen voor duurzame bedrijven met fatsoenlijk werk en toekomstperspectief. We brengen de CO2- en milieupact van industrieën zoals de chemie-, staal- en Defensie-industrie in kaart en beperken de impact van deze sectoren zoveel mogelijk.	We verlagen de hoge elektriciteitskosten. Om de hoge energiekosten te dempen, kiezen we voor slimmer inkopen, betere regels en lagere belastingen, en verlengen we de IKC. We onderzoeken investeringskorting voor bedrijven die willen verduurzamen. We willen met bedrijven nieuw energieakkoord sluiten om ook in de toekomst de rekening betaalbaar te houden en problemen op energienet samen op te lossen.	We vertalen de Clean Industrial Deal naar Nederland voor het ontwikkelen van schone technologieën, circulaire productie en de vermindering van CO2-uitstoot.	We stellen per sector een duidelijke einddatum voor fossiele technieken en we maken duidelijke plannen voor de overstap naar duurzame alternatieven. Er komt een pauzeknop: op plekken zonder capaciteit (op net) voor een ondernemer om te vergroenen, stellen we de uitstootbeperijzing tijdelijk uit. Stoppen direct met nieuwe afspraken voor fossiele subsidies, zoals fiscale vrijstellingen voor diesel of kolen, en stellen per regeling een duidelijk afbouwpad op met duidelijke einddata. Invoering van een vlaktaks voor de energiebelasting op aardgas en elektriciteit, ter vervanging van het degressieve stelsel van de energiebelasting. D66 zal in Europa motiveren om daar ook de vlaktaks op energiebelasting door te voeren.	Industrie moet blijven in Nederland. Voor investeringen zijn cruciale sectoren nodig. Denk hierbij aan de productie van staal, chemie, de winning van schaarse grondstoffen en de opwekking van energie. We investeren in een sterke, innovatieve en schonere economie. Dit doen we onder andere bij Tata Steel in IJmuiden, bedrijven op Chemelot in Limburg of in de Rotterdamse Haven. De maakindustrie in Nederland is belangrijk. Ook schept de overheid goede randvoorwaarden en heldere regels met betekenisvolle boetes. Met duidelijke wetgeving pakken we fossiele financiering door overheid en financiële sector aan, zodat elke euro bijdraagt aan een schonere toekomst voor ons allemaal.	JA21 wil de uittocht van bedrijven stoppen door onze industrie weer een eerlijke kans te geven. Onze industrie beschermen door in te zetten op betaalbare en betrouwbare energie. We stoppen de uittocht van bedrijven en banen door regelgeving niet strenger te maken dan Europese afspraken en door de concurrentiepositie van de Rotterdamse haven te beschermen. De (petrochemische)industrie in en rond de haven moet de ruimte krijgen om te innoveren, te groeien en zo haar cruciale rol in de Nederlandse economie te blijven vervullen.
EU-beleid		De Green Deal biedt een ambitieus en optimistisch Europees antwoord op de klimaatcrisis, maar dan moet deze niet worden stilgelegd, maar uitgevoerd, zodat we onze kinderen en kleinkinderen een schone aarde en een gezonde natuur kunnen nalaten. Daarnaast pleiten we in de EU voor uitbreiding van CBAM, de Europese CO2-grensheffing. Wij willen dat de EU een inventarisatie maakt van welke producten en processen essentieel zijn voor de samenleving. De Europese Unie stuurt de verduurzaming van deze industrie via openbare aanbestedingen op lange termijn.	Gelijk speelveld voor de industrie met de rest van Europa. Schrappen waar mogelijk nationale koppen.	We kiezen voor Europees ambitieus klimaatbeleid en groene industriepolitiek en passen onze klimaatwet daarop aan. De industrie en energiesector worden bekeken en beoordeeld vanuit een Europese aanpak. Overheden moeten bij aanbestedingen de ruimte krijgen om te kiezen voor Nederlandse of Europese producten.	We zetten in op gelijke regels in Europa, zodat bedrijven in Nederland niet worden benadeeld ten opzichte van bedrijven in andere EU-landen. Zo zorgen we dat verduurzaming loont en voorkomen we dat landen elkaar naar steeds lagere milieustandaarden duwen om goedkoper te zijn. Milieuschadelijke belastingkortingen in luchtvaart, scheepvaart en industrie afbouwen, in Europees tempo waar nodig, nationaal waar het kan.	Wij zetten ons in voor eerlijke internationale handel en blijven ons verzetten tegen handelsverdragen met exclusieve privileges voor grote buitenlandse bedrijven. Het is oneerlijk om van onze boeren en bedrijven te eisen dat ze verduurzamen, terwijl de grenzen openstaan voor niet-duurzame producten uit het buitenland.	Een gelijk speelveld voor onze industrie door regelgeving gelijk te trekken met omringende landen zoals Duitsland en België. We introduceren geen nationale CO2-heffingen bovenop Europese regels. Geen Europese industriepolitiek (Clean Industrial Deal).
Naast ETS ook nationale CO2-beprijzing, mits randvoorwaarden op orde zijn	CO2-heffing afschaffen.	We bouwen fossiele subsidies zo snel mogelijk af, zoveel mogelijk in Europees verband, maar met de afbouw van Nederlandse fossiele subsidies wachten we niet op Europa.	We schrappen de CO2-heffing. Gaan met de sector op zoek naar een alternatief systeem waarmee we industrie duurzame toekomst in Nederland geven. Accepteren niet dat CO2-reductie op papier gehaald wordt omdat onze indstrie verdwijnt.	We schrappen de nationale CO2-heffing.	Duurzaamheid is de norm en vervuiling krijgt een voorspelbare prijs: de 'echte' prijs. Vervuulende bedrijven zullen hierdoor fors investeren in een energiezuinige en schone productie. D66 wil fossiele subsidies sneller afbouwen en geeft ruimte aan duurzame innovatie. Wettelijk vastgelegde minimumprijs voor CO2 in sectoren buiten het ETS: prijs loopt stapsgewijs op, met jaarlijkse evaluatie. De structurele CO2-beprijzing wordt verankerd in de Rijksbegroting, voor elke verhoging van de prijs wordt automatisch budgettaire ruimte vrijgemaakt voor compenserend klimaatbeleid of lastenverlichting elders.	Behoud van de CO2-heffing. De CO2-heffing zorgt ervoor dat bedrijven investeren in schonere technieken, wat goed is voor het klimaat én onze economie. Afschaffen zou juist de bedrijven straffen die al verduurzamen, terwijl we innovatie moeten belonen.	We schaffen bestaande nationale CO2-heffingen af.
Aanscherping energiebesparingsplicht		Naast financiële prikkels komt er ook stevige normering, bijvoorbeeld een uitbreiding van de energiebesparingsplicht en bindende besparingsdoelen per sector.		We maken bindende afspraken met de grootste vervuilers en kiezen voor een goede mix van duurzame energie en kernenergie, energiebesparing en CO2-opslag.			
Vraagcreatie		Er komt een bijmengverplichting van circulaire plastics en een 'end-of-waste' status	We willen dat de overheid voortaan in haar aanbestedingsbeleid waaraan Nederlandse bedrijven kunnen voldoen en belangrijke transities een zetje geeft, zoals de circulaire economie. Ook geven overheidsinstanties in hun inkoop voorkeur aan duurzame keuzes met erkende standaarden die een duurzaamheidsvergoeding voor de boer hebben opgenomen.	We zijn voor Europese normen voor een percentage groene grondstoffen in producten, bijvoorbeeld groen staal in de productie van auto's.	D66 wil dat Nederland vooroploopt in de schone maakindustrie: van circulaire bouwmaterialen en groene chemie tot biobased plastics en groene waterstof.		

						
<i>Samengesteld door: NVDE</i> Overheid ontwikkelt visie op strategisch belangrijke industrieën en helpt bij maatwerkafspraken bedrijven die echt willen		We maken duidelijke afspraken met de industrie over hun toekomst en helpen bedrijven die passen in een schone en eerlijke economie van de toekomst. Voor grootvervuilers die niet tijdig verduurzamen is geen plek. Transitieplan voor de Rotterdamse haven. Bij de maatwerkafspraken met Tata Steel over de noodzakelijke overgang naar groen en schoon staal is een harde voorwaarde dat de gezondheidswinst voor omwonenden voorop staat	Ondersteunen bedrijven richting 2030 via maatwerkafspraken en ook 2030 bedrijven helpen met gerichte individuele aanpak. We spreken ons daarom uit voor het behoud van Tata Steel in Nederland, mits het bedrijf investeert in verduurzaming en zich vanzelfsprekend houdt aan wet- en regelgeving, omdat groen staal essentieel is voor onze strategische autonomie	We maken bindende en wederkerige maatwerkafspraken met de grootste vervuilers om de bestaande industrie te verduurzamen en te bouwen aan een duurzame economie van de toekomst.	We zijn eerlijk en realistisch: niet elke industrie past op elke plek. Import is soms verstandiger dan miljardensubsidies aan bedrijven verstrekken om hier duurzaam te produceren. Energie-intensieve industrie vindt plaats waar hernieuwbare energie ruim beschikbaar en structureel goedkoper is, voorwaarde is dat sociale en ecologische standaarden in de productieketen worden gewaarborgd. Elke grote industriële sector krijgt in 2026 een verplicht transitieplan, vastgesteld in samenwerking met bedrijfsleven, vakbonden en regio's: concrete uitstapdata voor fossiele technieken, verwachte investeringsmomenten, benodigde infrastructuur en inzet van publieke middelen.	Nederland heeft een regering nodig die fors en duurzaam gaat investeren in cruciale infrastructuur, volkshuisvesting, onderwijs en innovatie. En zo de economie en de positie van werknemers structureel versterkt. Dit doen we onder andere via de rijksbegroting, een Nationale Investeringsbank en een Investeringsfonds voor Vooruitgang.
CO ₂ afvang en -opslag (CCS)	Geen ondergrondse CO ₂ -opslag.		We investeren in tijdige realisatie van CO₂-opslag en zetten in op CO₂-afvang, verwijdering en hergebruik. We staan open voor het kopen van koolstofrechten buiten de EU en willen voortvarend aan de slag met het opzetten van een internationale koolstofmarkt. Zetten in op het realiseren van negatieve emissies bij elektriciteitscentrales.	Tijdige realisatie van projecten op het gebied van Carbon Capture and Storage (CCS) is essentieel voor de verduurzaming van de industrie waarbij CO₂-uitstoot onvermijdelijk is. We blijven investeren in opslag van CO₂ (CCS) onder de Noordzee en zorgen voor een goede balans met CO₂-hergebruik (CCU) om uitstoot in andere sectoren te helpen verminderen. We beginnen zo snel mogelijk met het bouwen van de infrastructuur die nodig is om negatieve emissies (het onttrekken van CO₂ aan de atmosfeer) te realiseren en benutten daarvoor de locatie van minimaal één elektriciteitscentrale die in 2030 geen kolen meer verbrandt.		Het grootschalig opslaan van CO₂ onder de grond is geen structurele oplossing, maar een tijdelijke lapmiddel voor bedrijven die hun vervuiling willen uitstellen. Wij kiezen ervoor om gemeenschapsgeld niet langer te verspillen aan uitstelgedrag, maar te investeren in de echte, duurzame transitie.
Glastuinbouw		Hergebruik van afgevangen CO₂ is cruciaal voor de glastuinbouw om te kunnen verduurzamen. We stimuleren geothermie in heel Nederland. We onderschrijven de ambities van de sector om te komen tot een klimaatneutrale glastuinbouw	De (glas)tuinbouw is uniek door hun kennis (van onder andere veredeling), innovatiekracht en vakmanschap. We realiseren de ambitie om in 2040 klimaatneutraal te zijn en schrappen de hogere nationale CO₂-heffing. We stimuleren robotisering, mede om minder afhankelijk te worden van de inzet van arbeidsmigranten met een convenant tussen Rijk en sector.	Hogere CO₂-beprijzing in de glastuinbouwsector.		

							
Samengesteld door: NVDE							
GEBOUWDE OMGEVING							
Woonlasten verduurzaming (o.a. isolatie)		Een Isolatie-Offensief. Een goed geïsoleerde woning is goed voor het klimaat én voor de portemonnee. De overheid gaat flink investeren in een grootschalig isolatie-offensief. In tochtige huizen zonder dubbel glas wonen gezinnen die 's winters kiezen tussen verwarming of eten. Dáár beginnen we. We boeken tijdswinst en drukken kosten door gelijksoortige huizen tegelijk aan te pakken. Door langjarig marktcapaciteit in te kopen geven we de techniek- en installatiebranche zekerheid en zijn we verzekerd van voldoende capaciteit. Daarom komen we in de tussentijd kwetsbare huishoudens tegemoet met een structureel energienoodfonds, dat huishoudens helpt die hun energierekening niet kunnen betalen. Huurders die door de abrupte afschaffing van de salderingsregeling moeten toeleggen op zonnepanelen komen we tegemoet.	Zetten in op isolatie en stimuleren gebruik van warmte. Voor wie vrijwillig groen investeert maken we het fiscaal aantrekkelijk om een nieuwe warmtepomp aan te schaffen (maar geen verplichte warmtepomp). Gaan onderzoeken of via leasevormen kan, waarbij isolatie of zonnepanelen via de energierekening worden afbetaald.	We stimuleren energiebesparing via onder andere het Nationaal Isolatieprogramma, het warmtefonds en de ISDE.	Bouwen duurzaam en toekomstbestendig, zorgen voor klimaatvriendelijke wijken: We gaan sneller aan de slag om alle huizen in Nederland energiezuinig te maken. We ondersteunen mensen met lage inkomens bij verduurzaming van hun woning. Denk aan subsidies, persoonlijk advies en energiecoaches. Subsidies voor isolatie, ventilatie en zonnepanelen aan een maximum op basis van raamprijzen van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, om verbouwkosten laag te houden. Gebouwegebonden financiering voor de verduurzaming van huizen: kosten voor verduurzaming gekoppeld aan woningen en bij verkoop overgaan op nieuwe eigenaar.	We verlagen de energiebelasting voor huishoudens en kleine bedrijven en verhogen deze voor grootverbruikers. Mensen met een laag inkomen houden tot wel honderd euro per jaar extra over. Ook midden inkomens profiteren. Alleen de top 10 procent hoogste inkomens betalen iets meer, omdat zij ook het meest uitstoten. Dat verlaagt niet alleen de uitstoot, maar ook structureel de maandlasten. Met deze aanpak werken we aan de klimaatdoelen én verbeteren we het dagelijks leven van miljoenen mensen.	JA21 wil vol inzetten op het isoleren van woningen.
Huursector		Huurders van wie de huisbaas de woning niet isoleert krijgen korting op de huur. Huurders hebben recht op een goede woning. Huurders betalen letterlijk de rekening als verhuurders weigeren een woning te isoleren. Wij leggen daarom de verantwoordelijkheid waar die hoort: bij de verhuurder. Woningcorporaties geven we voldoende financiering om zo snel mogelijk alle corporatiewoningen te verduurzamen. Slechte energielabels worden verplicht uitgefaseerd, ook in de private huursector, zodat de energierekening van huurders omlaag gaat, en woningen op tijd gereed zijn om over te stappen op een warmtepomp of warmtenet. Een uitgefaseerd energielabel geeft huurders recht op een tochtorkorting die via de huurcommissie kan worden opgeëist. Enkel glas wordt erkend als gebrek, zodat huurders recht krijgen op verbetering of huurverlaging.	Huurrechtelijk maken we de 70% instemmingsregeling bij groot onderhoud en verduurzaming slimmer.	We blijven inzetten op het verduurzamen van woningen en het verbeteren van wooncomfort.	Verhuurders van slecht geïsoleerde woningen krijgen een verduurzamingsplicht. Voeren een investeringscontract in: huurverhoging na verduurzaming mag maximaal 75% van de energiebesparing bedragen, met instemming van de huurder.	Iedereen verdient een comfortabel, energiezuinig huis tegen een eerlijke prijs. Daarom zorgen wij ervoor dat huurders in woningen met een slecht energielabel (E, F of G) automatisch minder huur gaan betalen zolang de woning nog niet is verduurzaamd. Op dit moment is dit recht er wel op papier, via het woningwaarderingstelsel, maar moet de huurder zelf in actie komen om huurverlaging af te dwingen. Veel mensen weten dit niet of vinden de procedure te ingewikkeld. Dat moet anders. De SP wil dat het energielabel automatisch wordt meegenomen in de huurprijs, zonder dat de huurder naar de Huurcommissie hoeft. Daarmee zorgen we ervoor dat mensen met een slecht geïsoleerde woning niet langer worden opgezeald met zowel een hoge huur als hoge energiekosten. En we stimuleren verhuurders om eindelijk werk te maken van isolatie.	
Wijkgerichte aanpak (o.a. isolatie)		De overheid gaat flink investeren in een grootschalig isolatie-offensief. Dit gebeurt natuurinclusief: we houden rekening met vogels en vleermuizen. In tochtige huizen zonder dubbel glas wonen gezinnen die 's winters kiezen tussen verwarming of eten. Dáár beginnen we. We boeken tijdswinst en drukken kosten door gelijksoortige huizen tegelijk aan te pakken. Door langjarig marktcapaciteit in te kopen geven we de techniek- en installatiebranche zekerheid en zijn we verzekerd van voldoende capaciteit.		Gemeenten maken verplicht een verduurzamingsplan per wijk. We ondersteunen energiecoöperaties en bewonersinitiatieven met landelijke regelingen en gerichte begeleiding, vooral bij energiebesparing. Gemeenten spelen hier belangrijke rol. Lokale energiebesparingsprogramma's, zoals energiecoaches en FIXbrigades, worden wijkgericht opgezet met sterke bewonersbetrokkenheid.	We starten een grootschalig isolatieplan: vóór 2030 verduurzamen we minimaal 1 miljoen huurwoningen. Begeleiden mensen met maatwerkdadvies vanuit energiehuizen (en energiecoaches) in de wijk. Hier worden mensen ook gewezen op huur- en leaseconstructies voor zonnepanelen en andere maatregelen waarvan de financieringslast niet hoger is dan de energiebesparing in euro's. Fonds Duurzaam Funderingsherstel niet alleen beschikbaar maken voor het herstellen van funderingsschade, maar ook voor het verduurzamen van de woningen.	Wij pakken 1,5 miljoen slecht geïsoleerde huur- en koopwoningen aan voor 2030 met een Nationaal Isolatie Programma. In totaal levert dit voorstel een extra reductie van 1,6 megaton broeikasgassen op. Over de gehele periode van 30 jaar zorgt het voor 33 duizend tot 60 duizend extra banen (fte). Bovendien zorgt dit voorstel ervoor dat het comfort van de woningen beter wordt, doordat schimmel en vochtproblemen worden opgelost en het binnenklimaat in de woning aangenamer wordt. We richten een Nationaal Woonfonds op en investeren 30 miljard in Volkshuisvesting, onder andere in verduurzaming van bestaande woningen.	
Warmtenetten		Helaas zijn de vaste kosten van een warmtenet relatief hoog. Wij maken het aantrekkelijker door de vaste en variabele kosten te verlagen. We zetten in op warmte- en koudnetten in publieke handen en ondersteunen gemeenten en bewonersinitiatieven daarin.	We bekijken hoe Nederlandse afvalverwerkingsinstallaties op duurzame en rendabele wijze afval kunnen verwerken zodat meer inwoners duurzame warmte of stroom krijgen. We kijken daarvoor wat de importheffing op buitenlands afval hierin betekent. Nieuwe woningen kunnen, waar dat doelmatig is, ook in de toekomst worden aangesloten op gas, met nadruk op het gebruik van lokaal geproduceerd groen gas. Daarmee benutten we de bestaande gasinfrastructuur optimaal en voorkomen we onnodige kosten	We zetten zowel in op isoleren als op de overgang naar duurzame vormen van energie, bijvoorbeeld door waar mogelijk hybride warmtepompen de standaard te maken of in te zetten op warmtenetten. We investeren in collectieve warmtenetten en de ontwikkeling van duurzame warmtebronnen	De Nationale Investeringsbank investeert in wat Nederland vooruitheft: van verzorging van het elektriciteitsnet tot warmtenetten in dorpen en steden	Wij gaan de drie grote private warmtebedrijven (Eneco, Vattenfall en Ennatuurlijk) overnemen en omvormen tot vier publieke, regionale warmtebedrijven. Daarmee brengen we de warmtevoorziening weer onder democratische controle. Wij stoppen met marktwerking in de warmtesector: energie is een basisbehoefte, geen verdienmodel. Door publieke zeggenschap te herstellen, zorgen wij voor betaalbare warmte, betrouwbare levering en aandacht voor publieke waarden. Ook geven we de afnemers zeggenschap binnen de bedrijfsvoering.	Stoppen met de massale aanleg van warmtenetten en de invoering van de Wet collectieve warmte en de Wet instrumentarium warmtetransitie terugdraaien.

						
Samengesteld door: NVDE overige	Geen verplichte warmtepomp, niet verplicht van het gas af.	Fixbrigades en energiecoaches kunnen met kleine ingrepen een groot verschil maken op het energiegebruik van woningen, zoals met tochtstrips, radiatorfolie, ledlampen of het zuiniger instellen van de CV-ketel.	We stoppen met minutieuze natuuronderzoeken naar heel specifieke planten en dieren, maar gaan werken met standaardonderzoeken: kiezen voor de woningzoekenden in plaats van vleermuizen. Programma STOER doorzetten.	We vereenvoudigen subsidies en besluitvorming om bij VvE's verduurzaming mogelijk te maken. We stimuleren het gebruik van duurzame bouwmaterialen zoals hout en natuurlijke isolatiematerialen als vlas. Deze materialen worden bij voorkeur lokaal geproduceerd (bijvoorbeeld in productiebossen).	Landelijke bouwregels harmoniseren, bijvoorbeeld voor ecologisch onderzoek. Versnellen en vereenvoudigen uitvoering van milieueffectrapportages met behoud van gezondheid en natuur. Meer budget, creativiteit en flexibiliteit om rijksmonumenten fossielvrij te maken. Stimuleren bouw met natuurlijke en hernieuwbare materialen. Invoeren milieuprestatie-eis, zodat bij verbouwingen en renovaties duurzaam bouwen de norm wordt. Klimaatrisico's vermelden van een woning. Banken krijgen verantwoordelijkheid om klimaatrisico's mee te nemen bij hypotheekverstrekking. Een klimatschadeladder die inzichtelijk maakt welke klimaatschade voor rekening komt van burgers en bedrijven.	Het is belangrijk dat ook het mkb mee kan doen aan de verduurzaming van Nederland. We zorgen ervoor dat kleine ondernemers niet klem komen te zitten in complexe regels en we helpen hen bij de toepassing van deze regels. We zorgen ervoor dat in de regelgeving rekening wordt gehouden met de uitvoerbaarheid en financiering voor kleine ondernemers in verschillende sectoren. Dit doen we onder andere door kennis te delen, ondersteuning te bieden, passende overgangstermijnen te hanteren en regelingen in te voeren die de overstap op schonere productiemiddelen en vervoersmiddelen stimuleren.
MOBILITEIT Vervoer en (goederen)transport Betalen naar gebruik	Geen rekeningrijden. Verlagen brandstofaccijns in 2026. Provinciale opcenten worden een doelheffing: dit geld moet worden uitgegeven aan meer asfalt, wegverbredingen, verkeersveiligheid etc.	We versnellen de invoering van betalen naar gebruik voor automobilisten. In regio's waar mensen afhankelijk zijn van de auto vanwege beperkt openbaar vervoer geldt een lager tarief. We differentiëren ook naar tijd. Vrachtwagens gaan via een hogere kilometerheffing meer meebetalen aan de aanleg en onderhoud van wegen.	Houden brandstofaccijns betaalbaar. Daarnaast kijken naar een toekomstbestendige hervorming van de autobelasting, waarbij ons uitgangspunt is dat werkenden er niet op achteruit moeten gaan.	We willen een tijd- en plaatsgebonden congestieheffing – een heffing tijdens de spits in drukke gebieden om bij te dragen aan een betere doorstroming, schonere lucht en een leefbaarder straatbeeld, te beginnen op de drukste verbindingen rondom grote steden. We investeren de opbrengst in verbetering van de infrastructuur.	We maken autorijden eerlijker door rekeningrijden in te voeren: niet langer het bezit maar het gebruik van de auto wordt belast. Heffing afhankelijk van uitstoot, plaats, tijd en gewicht. In steden geldt hoger tarief, laag tarief in gebieden waar men afhankelijk is van de auto.	We steunen de verplichting dat alle nieuwe auto's uiterlijk in 2035 emissievrij zijn en onderzoeken tot die tijd hoe dit het beste kan worden bereikt. Autorijden blijft betaalbaar waar alternatieven ontbreken. Het mkb wordt ondersteund in het verduurzamen van bedrijfswagens. Mensen krijgen betere alternatieven met goed en gratis toegankelijk openbaar vervoer en veilige fietsroutes. Wie wil overstappen op een schonere auto krijgt ondersteuning, zodat duurzaam rijden voor iedereen haalbaar wordt. We zijn tegen rekeningrijden. Mensen die afhankelijk zijn van hun auto mogen niet extra belast worden voor hun dagelijkse reizen.
Vraagreductie				We stimuleren deelmobiliteit en flexvervoer als logisch verlengstuk van het OV. We zetten in op het voortzetten van een landelijk fietsplan.	Fietsgebruik blijven aanmoedigen. Verbeteren doelgroepenvervoer. Meer deelauto's, -fietsen, en -scooters nodig. Meer OV-fietsen bij NS-stations en ov-knooppunten en meer mogelijkheden om je fiets mee te nemen in de (internationale) trein. Studenten met ov-reisabonnement gratis ov-fiets mee op werkdagen.	We maken ons hard voor openbaar vervoer dat niemand uitsluit door de omvang van hun portemonnee. De reis naar werk, familie en zorg is belangrijk voor mens, maatschappij, klimaat en economie. Daarom moet het openbaar vervoer zo snel mogelijk vrije toegang bieden. In opmaat hiernaartoe maken we het openbaar vervoer direct goedkoper door de btw te schrappen en een goedkoop maandabonnement of goedkope dagkaart in te voeren. Ook maken we stads- en streekvervoer meteen gratis voor ouderen (65+), kinderen (12-), scholieren en mensen met een beperking.
Teelt biobrandstoffen	Geen verplichte bijmenging van biobrandstoffen.			We investeren in een goede mix van kernenergie, windenergie, zonne-energie, waterstof, groen gas, duurzame biomassa, aardwarmte en schone brandstoffen.	Achter het plan van de extra inzet van biobrandstoffen als onderdeel van de brandstoftransitie. Het aandeel duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAF) dat (vrijwillig) bijgemengd wordt vergroten. Zo snel mogelijk 14%. Samen met luchtvaartsector en producenten van SAF werken naar doel op te hogen naar 20% in 2030.	

							
Samengesteld door: NVDE							
Laadinfra			We kijken naar een verbetering van de laadinfrastructuur. Voor degenen die geen laadpaal voor het huis mag plaatsen kan een collectieve of coöperatieve wijkoplossing uitkomst bieden, wat vanuit de overheid ondersteund kan worden.	We stimuleren zero-emissie vrachtovervoer door het versnellen van laadinfrastructuur voor zware voertuigen via publieke-private samenwerking.	Investeren in (slimme) laadpalen, waarmee elektrische auto's laden wanneer de stroom goedkoop is en weer terug kunnen leveren aan het net wanneer er tekorten zijn. Mogelijk maken voor iedereen om voor de deur de elektrische auto op te laden door het mogelijk te maken om overal in Nederland de laadkabel over de stoep te leggen.	Wie elektrisch rijdt moet altijd en overal eerlijk en betaalbaar kunnen laden. Daarom werken we aan een landelijk dekkend netwerk van publieke laadpunten. In opmaat daarnaartoe maken we de prijzen van laadpalen transparant en direct zichtbaar, zodat niemand voor verrassingen komt te staan. De overheid grijpt actief in bij prijsafspraken en misbruik. Met boetes en het intrekken van vergunningen bij exploitanten die de regels overtreden. Op termijn willen we dat laadpalen net zo vanzelfsprekend en publiek worden als straatverlichting of riolering. Geen verdienmodel voor bedrijven, maar een betrouwbare voorziening voor iedereen. Zo versnellen we de overstap naar schoon vervoer en houden we het eerlijk, toegankelijk en betaalbaar.	Laadfaciliteiten ontbreken nog
Emissievrije voertuigen	Geen verbod op de verkoop van brandstofauto's, niet verplicht elektrisch rijden.	Naast de maximale- komt er ook een minimale reiskostenvergoeding waar werknemers recht op hebben. Reiskosten met het ov worden volledig betaald door de werkgever. Voor automobilisten wordt elektrisch de norm. Zo zorgen we ervoor dat in Nederland vanaf 2030 alleen nog elektrische voertuigen worden verkocht, inclusief brom- en snorfietsen. De leasesector gaat voor die tijd al over op 100% elektrische auto's.	We willen graag dat elektrisch rijden voor iedereen mogelijk wordt. We onderzoeken een andere vormgeving van de motorrijtuigenbelasting, zoals op basis van oppervlakte. Daarbij belangrijk dat we de 2e handsmarkt stimuleren.	We hervormen de MRB, zodat deze beter aansluit bij de transitie naar elektrische auto's, door deze te heffen op voertuigoppervlak in plaats van gewicht	We stimuleren betaalbare elektrische auto's met subsidies en belastingvoordelen. Steunt het plan om nieuwe zakelijke leaseauto's per 2027 enkel elektrisch te laten zijn, eerste stap naar volledige elektrische leasemarkt per 2030. We moedigen werkgevers aan om hun werknemers (zo) duurzaam (mogelijk) te laten reizen. Elektrische auto's stimuleren als opslagplaats voor energie.	We steunen de verplichting dat alle nieuwe auto's uitrijkt in 2035 emissievrij zijn en onderzoeken tot die tijd hoe dit het beste kan worden bereikt. Autorijden blijft betaalbaar waar alternatieven ontbreken. Het mkb wordt ondersteund in het verduurzamen van bedrijfswagens.	Elektrisch rijden is nog niet geschikt voor grootschalige toepassing bij zwaar transport, lange afstanden en intensief gebruik. Er moet realistisch perspectief zijn.
Zero-emissie zone's	Afschaffen van alle zero-emissiezones, overal in het land.				Gemeenten krijgen hulp bij het invoeren van emissievrije zones. En ondernemers ondersteunen met subsidies voor een soepele overstap en aanpassing aan emissievrije zones.		JA21 waarschuwt tegen het beleid van steeds meer gemeenten om hun binnensteden op slot te gooien voor vrachtwagens en bestel- en bevoorradingsvervoer door het instellen van milieuzones of zero-emissiegebieden. JA21 is tegen milieuzones.
Busvervoer (en OV / regionaal vervoer)	Streek-ov behouden.	We keren de trend van afnemend, winstgedreven ov-aanbod en introduceren nieuwe buslijnen, ook in kleine dorpen. Dit betekent betere buslijnen die vaker rijden, ook in de avonduren, en hubs met verschillende vormen van deelevervoer.	Verbeterde bereikbaarheid van de regio (ov).	We zorgen dat voorzieningen zoals ziekenhuizen, scholen, verenigingen ook zoveel mogelijk per OV bereikbaar zijn – binnen en buiten de Randstad.	We voeren een Nederlandpas in: één kaart waarmee iedereen voor een vaste lage prijs buiten de spits in heel Nederland met de bus, tram, metro en trein kan reizen. We draaien de bezuinigingen op het (regionale) openbaar vervoer terug. Ook maken we extra geld vrij voor het Mobiliteitsfonds en bijdrage aan metropoolregio's, zodat er voldoende geld is voor beheer en onderhoud én voor nieuwe infrastructuur	Bus- en tramlijnen worden behouden en waar nodig uitgebreid, zodat iedereen, in stad en dorp, zeker is van goed openbaar vervoer en voor werk, school en sociale contacten bereikbaar blijven. We investeren in provincies en vervoerregio's, heropenen stations en starten nieuwe buslijnen. Ook in kleine dorpen en 's avonds. We zorgen voor ov-hubs met publiek deelevervoer, zoals ov-fietsen, en trekken hoge tarieven van vraaggestuurd vervoer gelijk met regulier openbaar vervoer. We maken stads- en streekvervoer meteen gratis voor ouderen (65+), kinderen (12-), scholieren en mensen met een beperking	JA21 is voorstander van goed openbaar vervoer, waarbij sprake is van een goede mix van spoor, metro's en sneltrams, stads-, regionale en belbussen. Om het huidige aanbod op peil te houden is een extra investering nodig van circa 0,04% van het BBP om verdere versnelling te voorkomen.
Treinvervoer (en OV / regionaal vervoer)	Betaalbare treinkaartjes: geen verdere prijsverhogingen.	En we maken het openbaar vervoer betaalbaar en toegankelijk. Op korte termijn willen we een klimaatkijkt van 59 euro per maand naar Duits voorbeeld waarmee iedereen in de daluren onbeperkt met het OV kan reizen. Het uiteindelijke doel is dat het OV voor iedereen gratis te gebruiken is. We breiden het aantal treinstations in Nederland fors uit door (her)opening van stations langs bestaande, nieuwe en gereactiveerde lijnen. We leggen de Lelystad aan tussen Groningen en de Randstad en in internationaal verband als hogesnelheidslijn naar Noord-Duitsland, Denemarken en Zweden. De Nedersaksenlijn tussen Enschede en Groningen gaat rijden en we onderzoeken welke verdere uitbreidingen noodzakelijk zijn.	Beter en veiliger ov. Beter internationale spoorverbindingen	Openbaar vervoer moet betaalbaar en toegankelijk zijn. Reizen met de bus of trein mag niet duurder zijn dan noodzakelijk, en het systeem moet werken vóór mensen. Op de grote assen van ons land – tussen economische kerngebieden, universiteitssteden, regio's en havens – blijft investeren in een robuust spoornetwerk noodzakelijk.	Nieuwe steden bouwen vooral bij grote OV-knooppunten. Blijven inzetten voor Lelystad en andere spoorlijntrajecten. Zorgen dat missende schakels goed worden aangesloten op het netwerk van openbaar vervoer als gehoo. Uitbreiding van het Nederlandse nachtnet. Verbeteren van internationale verbindingen. Treinreizen in Europa moet makkelijker worden. Spoorgoederenvervoer laten groeien.	Openbaar vervoer moet zo snel mogelijk vrije toegang bieden. In opmaat hiernaartoe maken we het openbaar vervoer direct goedkoper door de prijzen met 25 procent te verlagen en een goedkoop maandabonnement (zoals het Duitsland-ticket) in te voeren. De NS en ProRail worden één publiek spoorbedrijf. We investeren in sterke binnenlandse treinverbindingen, zoals de Lelystad, Maaslijn en Nedersaksenlijn. We werken samen met andere publieke vervoersbedrijven in Europa om snelle langafstandstreinen te stimuleren die goedkoper en schoner zijn dan vliegen	Gelijktijdige aanleg van zowel de Nedersaksenlijn als de Lelystad. Alle financieringsbronnen onderzoeken om de Lelystad toch binnen het oorspronkelijk tijdpad te realiseren.

							
Samengesteld door: NVDE							
Luchtvaart	Schiphol mag groeien. Lelystad Airport openen. Vliegtaks wordt niet verder verhoogd.	De omwonenden van Schiphol verdienen een betere gezondheid en minder overlast. We maken internationale treinkaartjes aantrekkelijker met accijzen op kerosine en btw op vliegtickets. De luchtvaart moet verduurzamen. Om dat te stimuleren voeren we een CO ₂ -plafond en geluidsplafond in. Die dalen ieder jaar richting een klimaatneutrale luchtvaart in 2050. De hoogte van de vliegtuigbelasting wordt aangepast aan de milieu-impact van de vlucht. Vrijstellingen voor transferpassagiers vervallen en we stoppen met nachtvluchten en vluchten waarvoor een alternatieve treinverbinding bestaat. Daar bovenop worden programma's die vaker vliegen bevorderen en privévluchten verboden	Groei Schiphol. Openen Lelystad Airport (zowel defensie als burgerluchtvaart). Vliegen betaalbaar houden: geen nieuwe of verhogingen in vliegbelastingen.	Krimp of groei van de luchtvaart zijn geen doel op zich, maar een resultaat van de milieuruimte en gezondheidsruimte die beschikbaar is. We zorgen dat deze milieuruimte en gezondheidsruimte helder worden gedefinieerd. Te beginnen met het vastleggen van de huidige klimaatdoelen in een CO ₂ -plafond per luchthaven	Er komt een eerlijke, effectieve en rechtvaardige vliegbelasting, door de effecten op het milieu te belasten, met verschillende belastingtarieven. Afbouwen naar een klimaatneutrale luchtvaart in 2050. Daarom doelen per luchthaven scherper. Technologieën ontwikkelen om elektrisch vliegen verder te brengen en zelf waterstof en synthetische kerosine ontwikkelen. Er komt een grens aan hoeveel vluchten er vanaf Schiphol mogen vertrekken: nachtsluiting tussen 23.00 en 7.00. Lelystad Airport niet open voor burgerluchtvaart.	Lelystad blijft dicht, Schiphol moet haar hubfunctie afbouwen. Verbod op privé-jets. Invoering kerosinebelasting. Synthetische kerosine wordt de norm en elektrisch taxiën wordt verplicht. Ook invoering van veelvliegersbelasting	Luchtvaart is essentieel. JA21 pleit voor een langetermijnvisie waarbij economische groei en technologische verduurzaming worden gecombineerd. Krimp van Schiphol en andere luchthavens past daar niet bij. Lelystad open voor commercieel gebruik. Ook wil JA21 de vliegbelasting afschaffen. JA21 wil inzetten op innovatie, zoals schonere brandstoffen (SAF), efficiënter luchtvaartgebruik, stillere vliegtuigen en elektrische en waterstofvliegtuigen.
Scheepvaart	Geen gedwongen elektrificatie in de scheepvaart.	Ook de scheepvaart moet vergroenen. Met nationaal en internationaal beleid stimuleren we de overgang naar schone brandstoffen.	Ook erkennen we het belang van de binnenvaart als efficiënt en duurzaam vervoersmiddel, en ondersteunen we verdere verduurzaming.	Multimodaal goederenvervoer krijgt voorrang: we stimuleren vervoer over water en spoor voor ons toekomstig verdienvermogen. We willen een sterke binnenvaart en duurzaam vervoer over water. Daarom investeren we in betrouwbare vaarwegen, sluisen en bruggen. En vervoer over water zetten we centraal in logistieke verduurzamingsplannen. We stimuleren zero-emissie-vervoer over water.	Logistieke sector versneld verduurzamen, van weg- en spoorvervoer tot binnenvaart en zeevaart. Helderere normen, zoals een verplicht duurzaamheidslabel voor de binnenvaart, investeringen in innovatie en de aanleg van de benodigde infrastructuur. Afspraken met Rijnlanden aanpassen om accijns te heffen en vervuiling te beperken. Internationaal pleiten voor een minimale norm voor CO ₂ -toeslag op brandstoffen voor zee- en luchtvaart.	We stimuleren de binnenvaart. Vervoer over water helpt bij de verduurzaming van het vervoer van goederen. Daarom verbeteren we vaarwegen en verstrekken we subsidie voor elektrisch of op waterstof varen.	JA21 ziet investering in behoud en versterking van binnenvaart, spoor en havens ook als een geopolitieke strategische opgave.
LANDBOUW							
omvang veestapel	Versoepling van de Brusselse regels; verminderen van het aantal natuurgebieden met Natura 2000-status en/of verkleinen van gebieden. Gedwongen uitkoop of onteigening van boeren is absoluut een no-go.	We kiezen voor een grondgebonden en natuurinclusieve landbouw, waarbij het aantal landbouwdieren wordt aangepast aan de hoeveelheid veevoer die in de directe omgeving kan worden geproduceerd, en de hoeveelheid mest die daar kan worden uitgereden. Megastallen gaan verdwijnen en er komt een einde aan de industriële veehouderij. De intensieve veehouderij zal meer moeten doen om vervuiling terug te dringen. Daarbij hoort ook een kleinere veestapel, en zo nodig met dwingende maatregelen als stok achter de deur. Rondom natuurgebieden als de Veluwe en de Peel starten we direct met het uitkopen van intensieve veehouders zodat binnen een half jaar de vergunningverlening voor woningbouw weer loopt.	Agrarische sector die past bij de draagkracht van de omgeving. Vervuiling en emissies waar nodig dus verminderen.	We sturen op stikstofreductie voor de landbouwsector, en alle overige sectoren, in 2035 (met een tussendoel in 2030). Dit kan door het instellen van een emissienorm per bedrijf. Er komt regie op krimp van de sector. Gronden en bedrijfslocaties van boeren zonder bedrijfsopvolgers moeten met behulp van regie en stimulerende regelingen vanuit de overheid, worden verschoven naar de (jonge) boeren die door willen. Hierbij hoort langjarig structuurbeleid. Sanctiëring zoals het intrekken van vergunningen of eventuele korting van dier- of fosfaatrechten fungeert daarbij als ultieme remedie voor dat deel van de gestelde emissienormen dat bedrijven in 2030 en 2035 niet hebben gehaald.	D66 wil naar een model waarbij een gezonde natuur bijdraagt aan een gezonde landbouw, en andersom. Versterken verdienmodel van de boer als deze bijdraagt aan maatschappelijke doelstellingen voor bodem, water, lucht en biodiversiteit. Transformatie van landbouw: focus op extensieve en natuurinclusieve landbouw. Uitkoop is een instrument dat de omslag naar een natuurinclusieve en minder intensieve landbouw moet ondersteunen. Krimp van de veestapel is een logisch gevolg van al deze opgaven. Betrekken innovatieve en duurzame koplopers actief bij het ontwerpen van beleid en gebiedsopgaven.	De SP wil de stikstofuitstoot stevig terugdringen, maar niet over de rug van boeren. Geen schijnoplossingen zoals luchtwassers of technologische trucs die niet werken, maar een aanpak die het echte probleem aanpakt: de doorgeschoten intensieve veehouderij. Tegelijk helpen we boeren om over te stappen naar een duurzame landbouw die past bij de draagkracht van de bodem, de lucht, het water en de natuur. We kiezen voor duidelijke en eerlijke grenzen aan het aantal dieren per hectare. De maximumgrens gaat omlaag, van twee naar 1,5 grootvee-eenheid per hectare.	JA21 wil de positie van de Nederlandse agrosector de komende jaren blijven ondersteunen. Verzetten tegen gedwongen uitkoop van boeren. JA21 wil afzien van generieke maatregelen en voldoende financiële middelen voor vrijwillige extensiverings- en beëindigingsregelingen
maatregelen broeikasgassen		We passen het uitgangspunt 'functie volgt peil' toe. In de veenweidegebieden voorkomen we de oxidatie van het veen en daarmee bodemdaling en CO ₂ -uitstoot. Verbod op PFAS en op het gebruik van landbouwgif. We kiezen voor circulaire landbouw, waarbij we landbouw aanpassen op wat het land aankan.		We zetten in op de mogelijkheden van circulaire landbouw waarin de toepassing van organische reststof makkelijker wordt gemaakt. CO ₂ -intensieve kunstmest wordt daarmee vervangen door natuurlijke varianten zoals Renure.	Overheid stelt duidelijke milieudoelen, en boer bepaalt zelf hoe die te bereiken. Wanneer bedrijfsemissies betrouwbaar meetbaar zijn, open voor een feebeate-systeem: een bonus voor een lage uitstoot en een bijdrage bij een hoge uitstoot. We pleiten voor Europese afspraken over kringlooplandbouw, beprizen van CO ₂ en eisen aan dierenwelzijn. Rode diesel komt niet terug.		